

SZATHMÁRI JUDIT

NEMZETTŐL A NEMZETI ÖNRENDELKEZÉSIG

Az 1961-es chicagói indián konferencia

A konferenciának köszönhetően a saját sorsukat aktívan alakító szereplőként, nem pedig a mindenkori kormányzat indiánpolitikájának passzív áldozataként határozta meg Amerika indián kisebbségét.

■ Az 1960-as években egy National Indian Youth Council (Országos Ifjúsági Indián Tanács) összejövetele Clyde Warrior, a szervezet egyik alapítója és az 1961-es chicagói konferencia egyik szónoka a következő kérdést tette föl hallgatóságának: „Ugye tudjátok, hogy [...] amikor az Egyesült Államokat megalapították, a lakosság 5%-a volt városi és 95%-a vidéki, most pedig 70% város lakó és 30% él vidéken?”¹ Mivel közönsége értetlenül hallgatott és nem tudta összekapcsolni az idézett adatokat az 1960-as évek Indiánországnak problémáival, Warrior így folytatta: „Hát nem értitek, mit jelent ez? [...] Azt jelenti, visszaszorítjuk őket a városokba! Hamarosan ismét miénk lesz az egész kontinens.”² Ez a fajta, az indián kultúrákra oly jellemző – bár gyakran figyelmen kívül hagyott és a sztoikus indián sztereotípiája által felülírt – humor jól példázza, milyen stratégiákat alkalmazott a hatvanas évek őslakos kisebbsége annak érdekében, hogy az egyre intenzívebbé váló indián városiasodásból eredő problémákra megoldást keressen. Warrior sírfelirata hasonlóképp jellemzi az 1960-as évek optimizmusát: „Az új indián idealizmus friss levegője”.³ Warrior állításával szemben az új indián idealizmus urbánus környezetben vert gyökeret, és a II. világháborút követően fokozódott, egyrészt az Egyesült Államok indiánpolitikájának, másrészt a rezervátumokból történő tömeges önkéntes elvándorlásnak köszönhetően, amelynek eredményeképpen az indián nemzettudat új ér-

telmet nyert. A folyamat egyik, ha nem a legfontosabb mérföldköve az 1961-ben Chicagóban rendezett indián konferencia – American Indian Chicago Conference, a továbbiakban AICC –, amely, bár a kolonizáció egyik következményeként szerveződött, ugyanakkor egy új korszak kezdetét is jelezte. Az új indán idealizmus, amely alapjaiban változtatta meg az Egyesült Államok indiánpolitikáját.

A nemzetől az önrendelkezés felé vezető úton az 1961-es konferencia kulcsszerepet tölt be: az angol *self-determination* (önrendelkezés) magában foglalja a *nation* (nemzet), *termination* (szó szerinti jelentése befejeződés, és a I. világháborút követő föderális politika neve, az utóbbi értelemben termináció), *determination* (szándék) szavakat. Tragikus módon egy szóban összegezve az indiánpolitika korszakait, az 1961-es konferencia nélkül az indián önrendelkezési törekvések megragadtak volna a befejeződés és szándék szintjén. Az AICC-nek köszönhetően azonban az indián nemzeti identitás új értelmet nyert, az önrendelkezésre irányuló törekvések megerősödtek, és az őslakosokat érintő törvényhozást új alapokra helyezték.

Történelmi olvasatban a jelenkori indián közösségek létét általában a gyarmatosítás következményeként értelmezik. A nyugati kultúra megjelenése előtt Amerika őslakói nem tekintették magukat egységes nemzetnek; a törzsek, egymással rokonságban álló csoportok magukat önálló egységként definiálták. A kolonizáció során a fizikai és kulturális népirtás, kitelepítés és az asszimilációs intézkedések a 19. század végéig uralták az Egyesült Államok indiánpolitikáját, de részben a drasztikusan csökkenő indián lakosságszám miatt a századfordulóra ezek a törekvések veszítettek intenzitásukból. A 20. század első felét egy meglehetősen megengedő és elméletileg az őslakosok érdekeit szolgáló föderális politika jellemezte: az őslakos lakosságszám nadírját az 1924-es indián állampolgársági törvény és az 1934-es Wheeler-Howard-, más néven indián újjászervezési törvény volt hivatott ellensúlyozni.⁴ Mégis, a II. világháború után bevezetett terminációs és relokációs politika szintén az indián kisebbség asszimilálásában látta az indián probléma megoldását.⁵

A történelmi traumának köszönhetően a gyarmatosítás a mai napig érezteti hatását, de a 20. század második felétől az őslakos létnek egy sokkal objektívebb képe kezdett kialakulni, amelyben fontos szerepet játszott az 1961-es AICC. A konferenciának köszönhetően a saját sorsukat aktívan alakító szereplőként, nem pedig a mindenkor kormányzat indiánpolitikájának passzív áldozataként határozta meg Amerika indián kisebbségét. A paradigmaváltás sok tekintetben a városi indián közösségek érdeme, mivel bebizonyították, hogy a kolonizációban gyökerező asszimilációs politikának képesek ellenállni és integritásukat megőrizni. A ma is létező nagyvárosi indián központok működése igazolja a 20. század közepén bekövetkezett szemléletváltást, és bár még mindig küszködnek a múlttal, egy új, optimistább jövőkép van kibontakozóban.

Az amerikai–indián viszony legkézenfekvőbb kezdeti dátuma sokak szerint 1492, habár Kolumbusz soha nem lépett a kontinens olyan területére, amelyet ma is élő észak-amerikai törzsek birtokolnak. 1620-ban Plymouth-nál partot ért a Mayflower, fedélzetén csaknem félszáz puritánnal, tehát ez a dátum is szolgálhatna a mai indián probléma kezdeteként. Bár ez utóbbit tekintik a majdnai Egyesült Államok születése első dátumának, a korábbi európai vállalkozások, mint például Jamestown megalapítása (1607) vagy Thomas More *Utopiája* (1516), már az ezirányú törekvésekre utalnak. A ma is létező indián probléma a kezdeti dátumtól függetlenül abban gyökerezik, hogy az európai kultúra a kon-

tinensen élő törzsi közösségeket egységes nemzetnek tekintette. Figyelmen kívül hagyta a kulturális különbségeket és azt aényt, hogy Amerika őslakosai nem rendelkeztek egységes, kontinensen átívelő, minden törzset és nemzetséget magába foglaló nemzettudattal. A cikk terjedelmi korlátai miatt nem részletezem az őslakosokat ért zsidó-keresztény hatásokat, bár kétségtelen, hogy a William Bradford által leírt „Amerika végeláthatatlan és lakatlan földjei”, ahol „nem él civilizált lakosság, csak barbár és állatias népek, akik állatokhoz hasonlóan vándorolnak”,⁷ és az ezt követő James Fenimore Cooper nevéhez fűződő, majd Henry Wadsworth Longfellow által a 19. századi *Hiawatha* énekével tovább népszerűsített „nemes vadember” koncepció hosszú távon befolyásolta az amerikai-indián viszonyt. Mindezek hatással voltak a 20. század eseményeire, így az 1961-es AICC közvetlen előzményeire is. A továbbiakban ezeket az előzményeket mutatom be, és elemzem, hogyan járult hozzá a konferencia egy új indián nemzettudat kialakulásához, illetve ennek következményeként hogyan nyert új értelmet az indián önrendelkezés fogalma.

Az 1950-es és '60-as években a városi indián közösségek létét jellemzően négy rendszer szerint értelmezték az őslakosokkal foglalkozó antropológusok, történészek, szociológusok. Az első, leginkább leegyszerűsítő felfogás szerint a városi indián csoportok a gyarmatosítás „termékei”, saját sorsuknak inkább passzív elszenvetői, mint aktív résztvevői. E nézet vallói az indián és nem indián között fennálló kulturális szakadékot azzal magyarázták, hogy míg az őslakos kisebbség elsősorban közösségi keretek közt értelmezi saját kultúráját, a többségi amerikai társadalom egyik alappillére az individualizmus. Az elgondolás az amerikai kontinens felfedezésének ma is élő, bár egyre inkább vitatott doktrínájában gyökerezik. A 20. század közepére a városi közösségekbe tömörült őslakos populációt egy „globális vagy nemzeti rendszer elnyomott proletárjainak” tekintik.⁸ A szemléletet tovább erősítette a kor hidegháborús légköre, amely erkölcsi alapokra hivatkozva olyan, kifejezetten az amerikai őslakosok megsegítésére irányuló belpolitikai intézkedéseket követelt, amelyeket az Egyesült Államok a szegénység sújtotta harmadik világban igyekezett foganatosítani.⁹ Így nem meglepő, hogy az AICC szervezői nemcsak latin-amerikai országokból vártak résztvevőket, akik maguk is a kolonizáció következményeitől szenvedtek, de az ENSZ képviselőit is meghívták.

A második megközelítés, részben a polgárjogi mozgalmaknak, de még inkább annak párhuzamos, indián kezdeményezésű megfelelőjének, a Red Powernek¹⁰ köszönhetően szintén egyszemélyes olvasatban értelmezte a városi közösségek létét, az akkulturáció hosszú folyamatának végső bizonyítékaként.¹¹ Bár elismerte az urbánus közegben létező indiánság örökségét, figyelmen kívül hagyta azokat az őslakos kezdeményezéseket, amelyek nem támasztották alá az asszimiláció kiteljesedését: így például a városokban alapított indián közösségi központokat, önszervező szervezeteket és más hasonló intézményeket, amelyek mind indián kezdeményezésre jöttek létre, és nemcsak városi, hanem rezervátumi csoportokat is segítettek.¹²

A terminációs és relokációs törekvések miatt a városi közösségek „szervezési feladatok” felvállalására is kényszerültek, sok esetben azért, mert bár a kormányzat ígéretet tett bizonyos szociális szolgáltatások ellátására, ezek nem valósultak meg. A harmadik szemlélet abból a gyakorlatból ered, hogy az indián kérdésekkel foglalkozó szakemberek csak az indián szervezeteken keresztül dolgozhattak őslakosokkal, és ez a tény természetesen befolyásolta kutatásaik ered-

ményét. Ha mégoly átfogónak tűnik is az előző két móddal szemben, különösen azt a célját tekintve, hogy a „közösség fennmaradását és nem annak szétesését hivatott hangsúlyozni”,¹³ a láthatatlan többséget – azokat az egyéneket, akik különböző okok miatt nem voltak tagjai semmilyen szervezetnek – figyelmen kívül hagyja.

A negyedik értelmezési keret, részben az elsővel összecsengve, a tradicionális és modern között feszülő ellentétre épül. Nancy Lurie szerint „indiánnak lenni – sok szempontból – elhatározás kérdése. Ez szembeállítja az indiánt az amerikai többségi társadalomban mélyen gyökerező értékekkel és a hivatalos kormányzati politikával”.¹⁴ LaGrand a „nemes vadember” sztereotípiát modern változatának tekinti ezt az olvasatot, amely elismeri azokat a törzsi kommunalista és egalitáriánus értékeket, amelyeket az amerikai társadalomra hagyományozva kigyógyítja azt a modern kor „gazdaságorientált, individualista, elidegenedett és urbánus” káros hatásaiból. Ez a „balga melodráma”¹⁵ a hatvanas évek szubkultúrájára is hatással volt. Tetten érhető a New Age mozgalmakban, a wannabe (önjelölt) indiánokban, a műanyag sámánokban és a „spiritualitással kereskedő családok”¹⁶ tevékenységeiben.

Az indián lakosság ezen megítélései tovább erősítették azt a meggyőződést, hogy Amerika indiánproblémájának megoldása az őslakosok egyenrangú állampolgárokra tételében rejlik, amelyet a termináció és relokáció hívei integrációként, nem pedig asszimilációként értelmeztek. Az 1953-ban elfogadott 108. és a 280. határozat is az őslakos csoportok „megszüntetésére” irányult tagjaik egyéniesítésével. A 108. törvény a föderális felügyelet visszavonását ígérte, ugyanakkor, bár nem explicit módon, az állami szolgáltatások megszüntetését is jelentette: „az indiánokat ugyanazon törvények alá rendeli, ugyanazon kiváltságok és kötelezettségek illetik meg őket, mint az Egyesült Államok bármely állampolgárát”.¹⁷ Bármilyen toleránsnak és igazságosnak is tűnik a döntés, az effajta jogalkotás magában foglalja az Egyesült Államok és indián közösségei között fennálló és az utóbbi jogállását nagyban meghatározó szerződésekben foglalt jogok eltörlését.¹⁸ Két héttel a 108. törvény elfogadása után a 280. javaslat még tovább csorbította a szerződésekbe foglalt és az 1934-es indián újjászervezési törvény által biztosított önrendelkezési jogokat azzal, hogy kiterjesztette az egyes államok igazságszolgáltatását az indián területen „indiánok által vagy ellen elkövetett esetekre”.¹⁹ Az 1954-es önkéntes relokációs program, a rezervátumoktól visszavonandó föderális segítséget kiegészítve, arra ösztönözte az ott élőket, kényszerítő és vonzó tényezőkre egyaránt támaszkodva, hogy nagyvárosokba költözzenek; utazási és lakhatási támogatást, illetve álláskeresési segítséget ígérve. Míg a termináció a rezervátumi életet volt hivatott átformálni – azaz megszüntetni –, az önkéntes relokáció során a rezervátumból városi környezetbe költöző indián néhány éven belül – úgy hitték – beolvadt volna a többségi társadalomba, ily módon megoldva az Egyesült Államok indiánproblémáját.

Ebben a társadalmi és politikai légkörben kezdeményezi Sol Tax, Indiánország-szerte elismert antropológus, az 1961-es Chicagói Amerikai Indián Konferenciát, amely egy helyszínre hívta össze az indián vezetőket „eszmét cserélni és új indiánpolitikai kurzust kidolgozni”.²⁰ A konferencia alapvető célja az indiánprobléma és az indiánok problémája közötti különbség meghatározása volt.²¹ Döntő fontossággal bírt az állami és indián kötelezettségek elhatárolása annak érdekében, hogy a paternalista gyakorlatot, amely a döntéshozatali folyamatból az érintett őslakos közösségeket kihagyta, megváltozzon. A korban, amikor a

kormányzat – sőt néhány indián szervezet is – úgy vélte, hogy az indiánprobléma megoldásának kulcsa „az indiánok speciális gondjainak megszüntetése, így megszűnnek indiánok lenni, és megoldódik az indiánprobléma”,²² az AICC olyan okiratot kívánt létrehozni, amely világossá teszi, melyek is az indián gondok őslakos szempontból, és a közösségekkel együtt, nem pedig számukra dolgoznak ki javaslatokat. A konferencia végén elfogadott 52 oldal terjedelmű *Declaration of Indian Purpose* (Indián Nyilatkozat) az őslakosok hangján tudatta az állami, föderális és magánszervezetekkel, valamint az amerikai társadalom egészével, mire van szükségük, és hogyan képzelik el problémáik megoldását.²³

Történészek, őslakos kutatással foglalkozó tudósok, antropológusok és maguk az érintettek is rámutattak a Nyilatkozat és az 1928-ban közzétett Meriam-beszámoló közötti összefüggésekre, hasonló eredményeket várva az előbbitől, mint amit a beszámoló a megjelenése utáni kezdeti időszakban generált. Az 1928-as dokumentum, melynek hivatalos címe *The Problem of Indian Administration* (Az indiánpolitika problémája), egy kétéves kutatási folyamat eredményeit tartalmazza. A kutatást a belügyminiszter kezdeményezte, és egy kormányhivatal végezte, Lewis Meriam szociológus irányításával.²⁴ Megjelenése radikálisan megváltoztatta az amerikai indiánpolitikát, kezdetben az őslakos kisebbségnek kedvező módon, hosszú távon azonban tragikus következményei voltak. Az analógiát alátámasztja az a tény, hogy a Nyilatkozat csaknem egyötöde a beszámolót követő változásokat elemzi, rámutatva a kormányzat által elkövetett hibákra.²⁵

Tax a Nyilatkozat elkészítését indián feladatnak gondolta, hiszen 1928 óta nem készült ilyen átfogó irányelv. Véleménye szerint az eltelt 32 évben a társadalomtudományok óriási fejlődésének köszönhetően és ugyanannyi évnyi indiánpolitikában szerzett tapasztalat alapján születtek olyan döntések, amelyek az őslakos kisebbségnek is szót adtak. Ezek garantálták a Nyilatkozat sikerét, annál is inkább, mivel az 1928-as felmérésben az indiánok csupán mint kutatási alanyok vehettek részt. Mindemellett az 1960-ban elkezdődött szervezési folyamat során a konferencia résztvevői igyekeztek kihasználni az elnökválasztási kampányt, mert mindkét jelölt, Kennedy és Nixon is ígéretet tett arra, hogy indiánpolitikájuk alappilléreinek az indián álláspontot tekintik. Bár Tax mindent elkövetett, hogy Kennedy jelen legyen a konferencián, és Washington számtalan ígéretet tett arra, hogy az elnök részvételével hangsúlyozzák az esemény jelentőségét, végül sem az elnök, sem kormányzati képviselők nem utaztak Chicagóba. Mi több, a Nyilatkozatot átadó indián delegáció washingtoni fogadása is több mint egy évet késett. Tíz évvel később pedig Nixon, immár elnökként, ígéretével ellentétben hozott nagy horderejű döntéseket, ahogyan azt az 1973-as Wounded Knee-i incidens bizonyítja.

A szervezők és a résztvevők egyaránt abban bíztak, hogy a Nyilatkozat új merdebe tereli az indiánpolitikát, és le tudják állítani a folyamatban lévő ártalmas intézkedéseket, mint a termináció és relokáció. A függelékben azonban konkrét, egy-egy közösséget érintő ügyben is állást foglaltak: például a Seneca földön építendő Kinzua-gát kérdésében vagy az alaszakai őslakos tulajdonú földvitákkal kapcsolatban. Az AICC delegációi meg voltak győződve arról, hogy sem idő, sem szükség nincs még egy, az 1928-ashoz hasonló átfogó felmérésre – ahogyan később megjegyezték, az „indiánokat már halálra vizsgálták”²⁶ –, ehelyett egy, Indiánország minden állampolgárának szükségleteit tartalmazó nyilatkozatot kell tenni a konferencia végén. A fiatalabb és magasabban kvalifikált generáció

nem találta ezt elég hatékonynak, ezért néhány héttel az AICC-t követően megalapították a National Indian Youth Councilt (Országos Indián Ifjúsági Tanács), amely alapító okirata szerint azonnali cselekvést követelt.²⁷ Mivel a kongresszus történelmi gyakorlata mindig is az indiánokat általánosan érintő intézkedéseket preferálta egy-egy speciális kérdés megválaszolása helyett, Tax olyan fórumot képzelt el, amely Indiánország lakosságát a lehető legteljesebb mértékben képviseli. Az 1960-ban elindított tárgyalások azonban „a politikai hatalomért folytatott küzdelemnek”²⁸ bizonyultak, és szembeállították egymással a rezervátumi és nem rezervátumi, keleti, nyugati, déli, terminált és nem terminált, városi és rezervátumi közösségeket. Tax úgy képzelte, hogy a konferencia minden indián érdekeit képviseli, függetlenül attól, milyen jogállásúak a föderális rendszerben. Úgy hitte, hogy az „önmagukat indián közösségnek tekintők”,²⁹ akik őslakos hagyományokkal igen, de az adott állam és az Egyesült Államok kritériumai szerint ezek bizonyítékával nem rendelkeznek, ugyanolyan nehéz, ha nem nehezebb, helyzetben voltak, mint az Egyesült Államok által elismert törzsek. A „faji kérdés” főleg, de nem kizárólag, a déli államokban élő törzsek kapcsán merült fel; például a Lumbeek konferencia-jelenlétét veszélyeztette az a tény, hogy a rabszolgákkal kötött házasságok, illetve afrikaiak törzsi adoptálásával „fajilag túl összetett” közösséget alkottak ahhoz, hogy az Egyesült Államok elismerje őket indián törzsként.³⁰

Bármennyire is az univerzális indián reprezentáció volt a cél, még az őslakos kisebbségen belül sem volt egyhangú az esemény támogatottsága. A legrégebbi országos indián szervezet, az 1944-ben alapított National Congress of the American Indian (NCAI, Amerikai Indiánok Országos Kongresszusa) egy frakciója aggódott, hogy már a szervezési fázisban, mind az AICC, mind az NCAI „főleg fehér politikusok és lobbisták befolyása alatt áll [...] és nem az indiánok érdekeit képviselik”.³¹ Az NCAI még a chicagói konferencia előtt kidolgozta saját akciótervét, amelyben fontossági sorrendben a szerződésben garantált földhasználati jog védelme, az indián közösségekkel folytatott konzultáció és az indián gazdasági fejlesztés állt. Bár e három célkitűzésben minden más szervezet egyetértett, megvalósításuk ütemezése érdekellentéteket eredményezett a konferencia résztvevői között.

Ezért a kérdés, hogy ki kit képvisel, a konferencia egyik legvitatottabb pontja volt. Néhányan úgy vélték, hogy a chicagói az „első olyan alkalom, ahol az indiánok maguk is szót kapnak, hogy beszámoljanak tapasztalataikról, és eldöntésék, mit szeretnének változtatni a *rezervátumok területén* – egy olyan korban és módon, amely ígéretes a föderális indiánpolitikát tekintve”.³² A hatvanas évekre azonban, a korábban már említett terminációs és relokációs intézkedéseknek köszönhetően kialakult egy új, pán- vagy szupratörzsi indián identitás, amely a városokban jellemzőbb volt, mint a rezervátumok területén. A nagyvárosokban a különböző törzsi háttérű egyének sokkal inkább együttműködésre kényszerültek, így a városi indiánoknál nagyobb eséllyel írta fölül egy „etnikus” identitás a „tradicionális törzsi” identitást.³³ Az „új városi törzs”³⁴ a rezervátumi közösségektől eltérő problémákkal küzdött. A városokban a törzsi hovatartozásnál fontosabbá vált az indián öntudat, és az urbánus közegben kötött barátságok sokkal „mélyebbek voltak, mivel a rezervátumban előírás volt a közösségi lét. A városiak a közösséget strukturálták újra a városban” – számolt be tapasztalatairól a Chicago Oral History Project egyik interjúalánya a nyolcvanas években.³⁵ Bár az 1960-as évekre sokan másod- vagy harmadgenerációs urbánus lakosok voltak,

Chicagóban számos rezervátum közelsége miatt a földrajzilag és lakóhelyüket tekintve elkülönülő lakosság támogatta egymást, és a városiak átértékelték a terminációs politika, illetve a törzsi területeken egyre növekvő föderális kontroll veszélyeit. Ezért az AICC nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy mindenkit egyformán, lakóhelytől, jogállástól és az Indiánügyi Hivatalhoz (Bureau of Indian Affairs, BIA) való viszonyától függetlenül képviseljen. A Hivatal működése két nagy táborra osztotta Indiánország lakóit: a radikálisok a föderális szervezet teljes megszüntetését követelték, a konzervatívok pedig a BIA létében látták annak garanciáját, hogy a szerződésekben foglaltakat az Egyesült Államok tiszteletben tartja.

A pánindian részvétellel kapcsolatos problémák a szervezési folyamat során merültek fel először. Az Indian Nyilatkozat első vázlatát megfogalmazó régióként megalakult bizottságok abbéli aggályaiknak adtak hangot, hogy a tapasztaltabb és dinamikusabb városi képviselő dominál majd a konferencián. Ezért az esemény megnyitása előtt felállított szabályzatba bekerült egy kompromisszumos megoldás: a szavazásra bocsátott döntésekben a „törzsi delegációk szavazata 60%-ban [...], a föderálisan el nem ismert törzseké és szervezett városi csoportoké pedig 40%-ban számít”.³⁶ A döntés hosszú hónapokon át tartó egyeztetések eredményeként született, amelyben nagy szerepet játszott Tax azon a meggyőződésen alapuló alkalmazott antropológiai szemlélete, hogy „egy bizonyos probléma érintettjei mindenki másnál alkalmasabbak annak megoldására”.³⁷

Tudományos körökben sokan kritizálták ezt az antropológiai alapelvet. Az AICC-vel kapcsolatban megkérdőjelezték, hogy a konferencia teljesíti-e „a tudás előremozdításának erkölcsi feladatát”, és hogy „tiszteletben tartja-e kutatási alanyainak integritását”.³⁸ Wilcomb Washburn szerint például az egyébként is meglehetősen polarizált indian érdekképviselőben további viszályokat szíthat a konferencia azzal, hogy különböző érdekcsoportokkal tárgyal, és a pánindian jelenlétet hangsúlyozza a tradicionális törzsi érdekekkel szemben.³⁹

A Nyilatkozat több és szélesebb tevékenységi körű városi indian központ létrehozását szorgalmazza „az egyre nagyobb arányú indian és városi közösségi interakció okán. Az őslakos és domináns kultúra különbségeiből adódóan az amerikai társadalom csak akkor nyerhet az ilyen centrumok támogatásával, ha az irányítást indian kézben hagyja”.⁴⁰ A legfontosabb kérdést, az önrendelkezési jogot a Nyilatkozat a következőképpen fogalmazza meg: „rezervátumi és más indian közösségeknek meg kell őrizniük autonómiájukat”.⁴¹

A credo szerint Amerika őslakosait „kényszerítették, jogtalan befolyásolás és nyomás alatt olyan intézkedéseknek vetették alá, amelyek eredménye bizonytalanság, frusztráció és kétségbeesés. [...] A nyugati kultúra beavatkozása előtt évezredek óta gyakorolták az önrendelkezéshez való alapvető jogukat.”⁴² A hatvanas évek elején ez a megfogalmazás az önrendelkezési jog kifejezése, amelyet ugyan az 1934-es indian újjászervezési törvény jogilag biztosít, a gyakorlatban azonban a mindenkor kormányzat paternalista politikája felülírt. Ezzel a kijelentéssel az Egyesült Államok növekvő városi törzse felkerült az indianpolitika térképére. Az Indian Nyilatkozat egy új korszak kezdetét hirdette, az asszimilációs politikával szemben a városi közösségeket erődítményként felvértezve, egyenlő bánásmódot követelve a rezervátumban és azon kívül élők számára. Az amerikai kormányt pedig arra intette, hogy óvakodjon befolyásának és ellenőrzésének kiterjesztésétől. A „példátlan összefogással”⁴³ az AICC felélesztette és

mege erősítette az 1934-es önrendelkezési elvet, amely bár a gyakorlatban még nem valósult meg teljességében, a föderális paternalizmust követően mégis életben maradt.

■ JEGYZETEK

1. Vine Deloria, Jr.: *Custer Died For Your Sins: An Indian Manifesto*. Avon, New York, 1969. 166.
2. Uo.
3. "Clyde Warrior." <https://www.okhistory.org/>
4. Az 1887-es, Dawes szenátor neve által fémjelzett földosztásnak és az 1917-es veterán állampolgársági törvénynek köszönhetően 1924-re sok őslakos rendelkezett amerikai állampolgársággal, de az 1924-es törvény volt az első, minden őslakosra vonatkozó ebben a tekintetben. A Wheeler–Howard-törvény 16. cikkelye utal az önrendelkezésre, amikor biztosítja bármely indián törzs jogát ahhoz, hogy „közössége jólétének érdekében eljárjon és önálló alkotmányt fogadjon el”. Francis Paul Prucha: *Documents of United States Indian Policy*. University of Nebraska Press, Lincoln, 2000. 224. (A továbbiakban Prucha.)
5. Az amerikai kontinens meghódítása előtti őslakos lakosságszám becslése 2 milliótól 90 millióig terjed. Az archeológia és genomika problematikáját lásd bővebben Anton Treuer: *Everything You Wanted to Know About Indians but Were Afraid to Ask*. Minnesota State Historical Society, Minneapolis, 2012. 14–16. Sol Tax a *Chicago Sun-Times*-ban két nappal a konferencia előtt megjelent cikkében a következőt mondja: „1930 és 1960 között az indián populáció – Alaszkát nem számítva – 332 397-ről 508 665-ra emelkedett, ami körülbelül 50 százalékos növekedés. [...] és ez a tendencia annak ellenére folytatódik, hogy a kormány indiánpolitikája következetesen a lakosságszám csökkentésére irányul.” Sol Tax: *What the Indians Want*. Chicago Sun-Times 1961. június 11. (A továbbiakban Tax.)
6. A társadalomtudományok részletesen foglalkoztak a másság kialakulásának folyamatával, lásd például: „A gyarmatos teremtette és teremti továbbra is a gyarmatosítottat.” Frantz Fanon: *A föld rabjai*. (Ford. Staub Valéria) Gondolat Kiadó, Bp., 1985. 54.
7. William Bradford: *Of Plymouth Plantation*. In: *The Norton Anthology of American Literature*. Norton, New York, 1989. 53–54.
8. James B. LaGrand: *Indian Metropolis. Native Americans in Chicago, 1945–75*. University of Illinois Press, Chicago, 2002. 4. (A továbbiakban LaGrand.)
9. Truman elnök külpolitikáját elemelve Cobb részletesen mutatja be a hidegháború idején folytatott indiánpolitikát, és rámutat a korra jellemző, indián rezervátumokat Latin-Amerikával, Ázsiával és a Közel-Kelettel való összehasonlításokra. Amerika attól tartott, hogy ha kiderül, „milyen szörnyű körülmények között él az indián lakosság”, azt a kommunisták propagandacélokra fordítják. Lásd bővebben Daniel M. Cobb: *Indian Politics in Cold War America: Parallel and Contradiction*. The Princeton University Library Chronicle 2006. 67.2, 392–419. (A továbbiakban Cobb.)
10. Szó szerinti fordításban vörös hatalom. Bár a Red Power vezetőit sokszor vádolták kommunista összekötetések miatt, a név nem a mozgalom ideológiájára utal.
11. LaGrand 5.
12. A Milwaukee indián iskola történetén keresztül részletesen elemzem a *The Revolving Door: American Indians in Multicultural America* című könyvben. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2013.
13. LaGrand 6.
14. Nancy O. Lurie: *The Voice of the American Indian: Report on the American Indian Chicago Conference*. Current Anthropology 1961. 2.5, 478–500. 478. (A továbbiakban Lurie.)
15. LaGrand 7.
16. A fogalom Ward Churchilltől származik, aki maga is sokszor szembesült ezzel a váddal.
17. Prucha 234.
18. Néhány, földterületeiket gyors ütemben elvesztő őslakos közösség, illetve azok, akik területeiket teljes egészében elvesztették, támogatták a terminációs rendelkezéseket mint a szegregáció és a földelkobzás elleni törekvéseket. Bővebben lásd Christopher K. Riggs. *American Indians, Economic Development, and Self-Determination in the 1960s*. Pacific Historical Review 2000. 69.3 431–463. (A továbbiakban Riggs.)
19. Prucha 234.
20. Thomas W. Cowger: *The National Congress of American Indians: The Founding Years*. University of Nebraska Press, Lincoln, 1999. 133–134. (A továbbiakban Cowger.)
21. Lurie 478.
22. Uo. 480.
23. Tax.
24. Prucha 219.
25. A megjelenését követő három évtizeden belül a Meriam-beszámolót olyan szempontrendszer kialakításában használta fel az Egyesült Államok, amely az egyes törzsek önellátási szintje, gazdasági erőforrásai, asszimilációs fokozata és a terminációs elfogadásának szintje alapján három kategóriába sorolta a törzseket. Lásd James S. Olson és Raymond Wilson: *Native Americans in the Twentieth Century*. University of Illinois Press, Urbana, 1986. Ennek alapján szüntették meg a Menominee, Klamath és Osage törzsi jogállást, amelynek a mai napig tartó negatív hatásai vannak.
26. Ron Zellar: *Indian clinic gives care with dignity*. Minneapolis Tribune 1974. április 29.
27. David E. Wilkins és Heidi Kiiwentinepinesik Stark. *American Indian Politics and the American Political System*. Rowman and Littlefield, Lanham, 2011. 196–197.
28. Lurie 481.

29. Laurence Hauptman and Jack Campisi: *The Voice of Eastern Indians: The American Indian Chicago Conference of 1961 and the Movement of Federal Recognition*. Proceedings of the American Philosophical Society 1988. 132.4, 316–319. 318.
30. A Lumbee törzs történetéről és államilag elismert törzsi státusz iránti törekvéseiről bővebben lásd Karen I. Blu: *The Lumbee Problem. The Making of an American Indian People*. University of Nebraska Press, Lincoln, 2001.
31. Cowger 136.
32. AICC. *Thomas Greenwood Papers*. Ayer MS Collection. Chicago, Newberry Library.
33. LaGrand 162.
34. Uo. 163.
35. *Chicago Oral History Project Records, 1982–1985*. Ayer MS Collection. Chicago, Newberry Library. 8.
36. Lurie 491.
37. Uo. 481.
38. Terry Straus, Ron Bowan, és Michael Chapman: *Anthopology, Ethic, and the American Indian Chicago Conference*. *American Ethnologist* 1986. 13.4, 802.
39. Uo.
40. *Declaration of Indian Purpose: The Voice of the American Indian. Proceedings of American Indian Chicago Conference* (University of Chicago, June 13–20, 1961). ERIC Number: ED030518. 18.
41. Uo. 20.
42. Uo. 5.
43. LaGrand 175.

